

Особливості професійного мовлення вчителя-логопеда

До логопеда висуваються високі вимоги як до *елітарної мовленнєвої особистості*. Від нього вимагається володіння зразковим літературним мовленням з дотриманням орфоепічних норм, з багатим лексико-фразеологічним і бездоганним граматичним оформленням. Вчитель-логопед повинен володіти найважливішими жанрами літературного мовлення, мати широку ерудицію, поважне ставлення до співрозмовника.

Професія зобов'язує його бути зразковим носієм комунікативної культури в очах дітей та їх батьків, який постійно впроваджує цю культуру в їх свідомість. Його професійним обов'язком є вичерпний аналіз та кінцева оцінка правильності мовлення людини та з'ясування причин ймовірних відхилень.

Професійний статус логопеда характеризується в першу чергу його мовленням і реалізується через низку вербальних і невербальних знаків, таких як:

- дресс код;
- витримана міміка і жестикуляція людини, яка грає соціальну роль експерта;
- відповідна інтонаційна тональність, притаманна даній ролі;
- вживання термінів та професіоналізмів у мовленні;
- правильна артикуляція, чітке і старанне промовляння не тільки слів та фраз із логопедичних вправ, а й усного мовлення педагога поза заняттям.

Комунікативна тональність логопедичної рекомендації повинна реалізовуватися у певному емоційному стані, який можна охарактеризувати як доброзичливе ставлення помірної інтенсивності і повного самоконтролю. Логопед не може собі дозволити ворогуючу, саркастичну, невпевнену, мрійливу, гордовиту, агресивну, грубу, хвалькувату, принизливу, образливу, перелякану тональність. Він також не може виявляти надмірний захват під час спілкування з дитиною та її батьками, які прийшли на прийом до спеціаліста. Небажана також песимістична, байдужа, роздратована, розгублена, вдавана, таємнича тональність спілкування. Серед великого спектру тональностей рекомендуються такі: офіційні, серйозна, жартівлива, дружлюбна, наполеглива, здивована, з тривогою, радісна, задумлива, рішуча, лагідна, ввічлива.

Звернене мовлення логопеда до дитини повинно бути нешвидким. Спокійний, дещо уповільнений темп мовлення дорослого сприяє кращому його розумінню. виразність та емоційність мовлення досягаються за рахунок підвищення або пониження голосу у тих місцях, до яких потрібно привернути увагу дитини. Особливо чітко повинні різнитися питальні та розповідні, окличні та спонукальні речення. Засвоєння інтонаційної сторони мовлення відбувається на основі наслідування. Найбільші можливості в цьому плані закладені у казках.

Під час звертання до дитини не можна вживати слова з прихованим значенням, неоднозначністю, з іронічним підтекстом.

За будь-яких умов спілкування мовлення логопеда за змістом повинно бути доступним і зрозумілим для дітей. Лексика, яка використовується дорослими у мовленні, повинна обмежуватися темами, доступними дитині. В той же час мовлення

дорослого не повинно бути спрощеним: в нього слід включати слова та словосполучення, які знаходяться в зоні найближчого розвитку дитини, тобто вона їх розуміє (пасивне мовлення), але не використовує при побудові власних висловлювань (активне мовлення). У цьому полягає *дидактична спрямованість спілкування з дитиною*.

Для оцінки мовлення логопеда важливим критерієм є його *дозування*. Доволі часто логопед говорить занадто багато, а діти, навпаки, дуже мало. Міра мовленнєвої участі на занятті визначається періодом навчання. На початку навчання, коли активність дітей ще дуже мала, припустимо таке співвідношення, коли логопед говорить більше, ніж діти. Але у подальшому при зростанні мовленнєвої активності дітей співвідношення їх мовлення та мовлення логопеда повинно змінюватися.

Професійне мовлення логопеда характеризується певними фонетичними та лексико-фразеологічними особливостями.

Фонетичні особливості:

- максимальна, інколи навіть утрирована чіткість вимови логопеда, який повинен демонструвати зразкову артикуляцію, оскільки будь-яке висловлювання в його мовленні є взірцем;
- спеціальна артикуляція звуків (ізолювано чи у звукосполученні) і слів, які на даному етапі колекційного процесу відпрацьовується;
- темп мовлення постійно контролюється, під час занять – дещо уповільнений;
- під час навчання дещо підвищена гучність мовлення;
- певне інтонаційне оформлення висловлювання (статусна позиція лідера при спілкуванні, доброзичливе ставлення до дитини, офіційність ситуації на прийомі).

Лексико-фразеологічні особливості:

- вживання спеціальних термінів в мовленні логопеда;
- наявність специфічної лексики, яка 0зазвичай зустрічається у мовленні дітей певного віку (як півник голос подає? – кукуріку);
- вживання автологічної лексики (широке використання спеціально дібраних груп слів, чистомовок, прислів'їв, скоромовок, віршів, лічилок, текстів із певним звуком, на певну лексичну тему, з певною граматичною категорією для їх відпрацювання на занятті);
- стійкі професійні звороти, які описово чи метафорично позначають ту чи іншу дію дитини із органами чи засобами мовлення («зроби язик голочкою», «губи трубочкою», «добери слова – навпаки (антоніми)» тощо).

Окремо слід сказати про *вживання вчителем-логопедом спеціальної термінології*. Логопед вживає у своєму мовленні терміни для позначення мовленнєвої патології, анатомічних особливостей, лінгвістичних характеристик і параметрів мовлення, психологічних особливостей дитини тощо (наприклад, «фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення», «передній відкритий прикус», «аутичний синдром»).

Разом з тим інколи вживання спеціальної логопедичної термінології спеціалістом буває недоцільним. Це відбувається у випадках, коли адресат ще не підготовлений до розуміння терміну. До таких співрозмовників ми відносимо дітей і певною

мірою їх батьків. Логопед не повинен при спілкуванні з дитиною використовувати терміни, які їй не будуть зрозумілими, краще замінювати їх на слова, які описують чи нагадують певну дію чи ознаку. Проте у бесіді із батьками логопед вимушений частково вживати професійну термінологію (пояснюючи логопедичний діагноз, визначаючи причини мовленнєвих вад). Це необхідно для залучення батьків до свідомої участі у спільній роботі з корекції вад мовлення дитини.

Але використання термінів відбувається за певних умов: терміни завжди пояснюються і коментуються, враховується освітній рівень адресата.

Викладене вище підтверджує думку про те, що професійне мовлення логопеда відрізняється від мовлення пересічних громадян високими вимогами щодо фонетичної та граматичної правильності, лексичного і стилістичного багатства, інтонаційної виразності, відповідного темпу та гучності голосу. Також воно характеризується вживанням спеціальної термінології, специфічної автологічної лексики, професійних зворотів як у корекційній, так і діагностичній роботі. Великого значення набувають уміння логопеда спілкуватися із дитиною та її батьками, впроваджувати методичні прийоми з формування мовлення, використовувати власне мовлення як засіб корекції мовленнєвої патології дитини чи дорослого з вадами мовлення.